

Юлія САПАЦІНСЬКА

аспірантка

кафедри новітньої історії України імені Михайла Грушевського

Львівського національного університету імені Івана Франка

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9469-6234>

e-mail: sapajulia93@gmail.com

СВІТ ЕМОЦІЙ В УЯВЛЕННЯХ МЕШКАНЦІВ МІСТЕЧОК ГАЛИЧИНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

За матеріалами мемуаристики другої половини ХІХ – початку ХХ ст. проаналізовано практики переживання різноманітних емоцій мешканцями містечок Галичини та їхнє відображення в історичних джерелах. Серед них у дослідженні наявні листи та спогади О. Барвінського, Т. Реваковича, І. Онишкевича, Є. Олесницького, І. Франка, Т. Грушкевича, Б. Лепкого, М. Рудницької та інших. Згідно зі спогадами, зроблено висновки, що мемуари того часу, авторами яких здебільшого були чоловіки, доволі скупо описують чуттєву сферу життя, без уваги на емоції, що супроводжували автора під час певних подій. У дослідженні вдалося виокремити типові сюжети, які мало кому вдавалося передавати беземоційно. Задля цього було охоплено якомога більше спогадів, аналіз яких дав змогу виокремити емоційні сюжетні лінії. Встановлено, що такими сюжетами є: розлука з рідними та батьківською домівкою, дружні та конфліктні стосунки, втрата близьких, успіхи чи неприємності у професійній сфері, взаємини в родині. Окрему увагу приділено гендерним питанням, де проаналізовано зміст кореспонденції, саме тут найбільше значення приділено коханням та почуттям; листування відомих письменників чи політиків містили велику кількість емоційних смислів, у яких розкривалася зовсім інша особистість, не притаманна тому образу, який звикли бачити інші. На основі цього з'ясовано, що історія емоцій галицької інтелігенції другої половини ХІХ – початку ХХ ст., хоча й містить суб'єктивний вимір, тісно пов'язана зі стандартними моментами біографії та суспільними відносинами. Особливо виразно це простежено на прикладах міжнаціональних суперечностей. Звернено увагу на те, що переживання автором тих чи тих подій відображають використані епітети, порівняння, смислове наповнення слів тощо. Виявлено, що дослідження історії галицьких родин крізь призму емоцій дає змогу дещо відійти від стандартного розуміння тогочасного гендерного розподілу ролей, а також уявлень людини про смерть і життя після смерті.

Ключові слова: Галичина ХІХ ст., історія емоцій, інтелігенція ХІХ ст., гендерні взаємини.

Урбанізаційні процеси, що розгорнулись у країнах Європи в XIX ст. як частина суспільної модернізації, спричинили фундаментальні перетворення в житті суспільства. У Галичині, яка входила до складу Габсбурзької монархії, вони увиразнювали національні та соціальні виклики, відбувалися на тлі складних соціально-економічних перетворень у умовах кризи традиційного господарства, були тісно пов'язані з новими освітніми стратегіями ширших верств та інституціоналізацією інтелігенції. Шлях людини зі села в місто супроводжували численні труднощі. Опиняючись у незвичному оточенні, людина стикалася не лише з побутовими і матеріальними проблемами, а й з новими звичаями і правилами життя, а також з новими можливостями, частина з яких була пов'язана з політизацією суспільної сфери; мусила задумуватися над питаннями власної ідентичності. Простір міст і містечок формувався як жива матерія, яка постійно змінювалася, ніби вбираючи в себе уявлення нових мешканців і перетворюючи їх.

Мета статті – охарактеризувати та зобразити крізь призму множинних досвідів світ емоцій жителів містечок Східної Галичини другої половини XIX – початку XX ст. Галицьке провінційне місто було локальним простором, одночасно відкритим і обмеженим для зовнішніх впливів. Ця локальна спільнота вже становила певний соціальний організм, який розвивався за власними законами, що, з одного боку, співвідносилися з макроісторичними процесами у столицях провінції та держави, а з іншого – мали відмінності, індивідуальне обличчя, адже кожне місто жило в межах властивої лише йому орбіти. Зазвичай мешканці міста приймали його територіальну ідентичність, яку розглядатимемо як спробу відокремити свій світ від іншого, тобто окреслити власний простір, що передбачало протиставлення понять «свій» і «чужий». Відповіді на поставлені в роботі питання шукатимемо на перетині колективних та індивідуальних досвідів.

Основним предметом аналізу для розкриття поняття образів світу є індивідуальний людський досвід, поданий крізь призму особових джерел, що дають змогу наблизитися до внутрішнього світу людей минулого. Важливо враховувати їхню емоційну складову, адже саме до емоцій нерідко апелювали лідери національних та політичних рухів. Джерельною базою є тогочасна публіцистика, спогади і рукописи, зокрема О. Барвінського, Т. Реваковича, І. Онишкевича, Є. Олесницького, І. Франка, Т. Грушкевича, Б. Лепкого, М. Рудницької та інших. Оскільки спогади писали з часової віддалі, їхня емоційна складова дещо втрачалася. Проте група «сильних емоцій», як-от образа, кохання, можуть зберігатися протягом усього життя.

Ступінь відкритості спогадів можна оцінити як задовільний. Така оцінка зумовлена тим, що часто мемуаристи оминають надто особисті теми й почуття, які були ними викликані. Це можна пояснити неписаними правилами того часу: особистим аспектам не надавали такого значення, як політичним і громадським ситуаціям, вважали їх другорядними. Крім особових джерел, для написання статті використано пресу (газети «Діло», «Жіноче Діло», «Слово», «Gazeta Narodowa», «Коломийське слово»), яка в той час відображала найгостріші питання та формувала громадську думку. Дописувачі до локальних видань старалися відобразити головні події, які стосувались того чи того містечка, очима його мешканця. Локальних новин могли зовсім не розглядати на сторінках львівських газет. Також

центральна преса не завжди вловлювала моменти, які видавалися важливими на місцях. Окрему групу становлять візуальні джерела.

Спогади про дитинство. Найбільш сентиментальними були спогади про дитинство, у яких відображена гама почуттів: туга за минулими часами; згадки про рідну землю; кращі сімейні традиції; дитячі мрії. Саме в цьому контексті найкраще простежується протиставлення «свій-чужий»: там, де людина народилася й виросла, – це її рідне місце, найкраще у світі, а все інше часто ставало чужиною. До місця дитинства хотілося повертатись. Про рідну землю згадували завжди з ностальгією. «В Бережанах, – писав Василь Лев, – ми були тільки до кінця шкільного року. Опісля переїхали на постійний побут до Львова... У моєму довгому житті мої думки дуже часто линули до Бережан, що Татові й мені стали рідними і які ми вважали “нашим містом”»¹. Так само з приязню і щирими емоціями згадував про своє місто Богдан Лепкий: «Бережани, місто моїх дитячих і хлоп’ячих літ, найкраще для мене місто в світі»².

Завжди з пошаною і вдячністю мемуаристи описували батьківський дім. «Починаючи писати спомини зі свого життя та моєї громадської праці, – зазначав Антін Чернецький, – згадаю найперше про свій рід, рідний дім та оточення, бо вони теж формували моє життєве й громадське наставлення»³. Описи батьків – найтепліші, у них відчувається любов і вдячність. Образ матері часто змальовували як ласкавий, добрий, а батька як більш строгого, якого всі слухають, голову сім’ї. «Мама не кричали ніколи. Не вміли..., – згадував А. Чернецький. – Тільки журилися. Вони все були, або всміхнені, або зажурені. Сміх я звичайно гасив, а журу хотів розганяти. Все щось такого сказав, що мамине лице випогоджувалось. – Ой ти, ти дурнику маленький, – і вже по журбі»⁴.

Часто у спогадах згадували про родинні святкування. Це був час, коли сім’я збиралася за одним столом. У кожному домі були традиції, яких дотримувалися дорослі і яких вчили дітей. Ці традиції робили дитину щасливою, поєднували з родиною. Різдвяні свята асоціювали з рідною домівкою, затишком, теплом і родинними розмовами: «Йорданські свята... Скільки милих спогадів!.. Хто жив не далеко від Бережан, їхав додому на Щедр-вечір, інші залишались... Було звичаєм у Бережанах, що катехит відвідував із свяченою водою будинки і мешкання української інтелігенції, не оминав і деяких польських будинків. А в кожному домі – заставлений добром стіл»⁵. Наповненим приємними емоціями було свято Миколая, який розносив діткам подарунки, «а нечемним – різку». Святий Миколай у дитячій уяві був пов’язаний із зимою, снігом і морозом⁶.

¹ Бережанська земля. Історично-мемуарний збірник / упоряд. В. Лев. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1970. Ч. 2. С. 367.

² Лепкий Б. Казка мого життя. Нью-Йорк, 1967. С. 5.

³ Чернецький А. Спомини з мого життя. Київ, 2001. С. 11.

⁴ Там само. С. 33.

⁵ Бережанська земля... С. 84–85.

⁶ Лепкий Б. Казка мого життя. С. 49.

Розваги в дитинстві згадували найрізноманітніші: «Гамір, сміх, веселість, безжурність, одним словом – молодість»⁷. У спогадах про дитинство описи вільного часу доволі часті. Забави в сімейному й дружньому колі належали до найкращого часу. Так, Б. Лепкий згадував, як він із другом вдавали, ніби пишуть листа, хоч не вміли писати, ставили підпис, печатку і віддавали вдаваному поштареві⁸. Пустощі та неслухняність супроводжували дитячі роки: «Забавкам з міста ми тішились дуже. Але не довго. Минула година-дві, і лялька була без голови, а коник без хвоста. Трагедія! А тоді питання, хто це зробив... “Хтось” і – годі. Цей загадочний, невідомий і ніким небачений “хтось”. Гадаю, що тим “хтосем” найчастіше був я... Як мама мали час, то робили нам ляльку зі шматинок, або мишку з хустинки... отсі домашні забавки були для нас дорощі від найдорощих з міста»⁹. Дитинство в уявленнях завжди було чимось світлим, а водночас періодом, де паралельно існували два світи: власний, в якому постійний комфорт, і реальний, наповнений тисячами загадок.

Гендерні взаємини. Характер сімейних взаємин і поділ гендерних ролей можна простежити за родинною кореспонденцією Барвінських, які деякий час жили в Тернополі. Діти з матеріальними питаннями зверталися до батька: «як Татунцю ту був, казав що пришле мені гроші на черевики бо вь Тернополи чуть таньші»¹⁰, «дякую красенько за машинку, дуже добре шиє»¹¹. У листуванні з матір'ю відчутна турбота, ніжність, часто хвилювання за дітей, які у відповідь викликали такі ж емоції: «В день твоїх уродин неписалам, бо бувесь в дорозі в тім часї, але булам в церкві і молилам ся горячо щоби Бог змінив твое успосібленє (але і ти мусиш працювати і панувати над собою)»¹². У листі до сина Богдана Євгенія Барвінська писала: «Пишеш що брак в тебе сили волі, се зовсім природна річ, бось, ще дуже молодий, а силу волі, як і всякі інші сили треба в собі виробляти, що з літами прийде... Пам'ятай також о тім, що нічого без волі Бога не дієся»¹³. Про власні переживання вона згадувала так: «а що в мені діє ся при тім всім, то один Бог знає!»¹⁴. Листи до батька більш стримані, лаконічні і часто конкретні. Галина Барвінська писала: «був у нас пан Гецїв... і хотів просити, чи би Татунцю не міг своїм впливом зробити в радї шкільній того, щоби заступник директора в Стрию був іменований директором в Тернополи, а єго щоби за іменовували директором в Стрию»¹⁵.

У галицькому суспільстві XIX ст. домінувала традиційна патріархальність, яка зводилася до тези, що дім чоловіка – світ, а світ жінки – дім. Однак її руйнували

⁷ Бережанська земля... С. 84–85.

⁸ Лепкий Б. Казка мого життя. С. 59–60.

⁹ Там само. С. 33.

¹⁰ Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів (далі – ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів). Ф. 11 (Барвінські). Спр. 18/п.4. Арк. 41 (Барвінська Галина Олександрівна. Листи до батька).

¹¹ Там само. Арк. 64.

¹² Там само. Спр. 28/п.6. Арк. 6 (Барвінська Євгенія. Листи до сина Богдана Олександровича Барвінського).

¹³ Там само. Арк. 26.

¹⁴ Там само. Арк. 28.

¹⁵ Там само. Спр. 18/п.4. Арк. 57.

емансипаційні процеси. «Жіноче питання» почали обговорювати на сторінках преси, а контексти тем із жінками диктували щоденні зміни, що відбувалися на очах кожної людини. Зміни жіночих ролей відбувались через розширення «її світу» за рахунок виходу зі суто приватного життя. Серед українських інтелігентів формувався новий збірний образ жіночого ідеалу, який поєднував високоморальну матір-дружину-господиню з емансипованою громадською діячкою¹⁶, однак, як констатувала жіноча преса, «мущинам загалом важко погодити ся з думкою про рівноправність жінок і се не дивно! Хтож, маючи стільки літ власть у своїх руках, захоче її легко з другими поділити? Та ще й немалу роль грає тут острах перед чимось невідомим»¹⁷.

Сконструювати образ провінційної міщанки можна на підставі індивідуальних досвідів. Проілюструємо це на прикладах Осипи Бобикевич та Марії Олесницької. О. Бобикевич, дружина греко-католицького священника у Стрию Олексі Бобикевича, вибрала роль матері, яка дбала про дітей, і дружини, яка в громадських справах стояла поряд із чоловіком. Співвідношення між приватною і публічною сферою вона визначала так: «Усе те [вибори бургомістра – Ю. С.] мене дуже інтересувало, хоча я найбільше була зайнята хатою, дітьми»¹⁸. Вільний час подружжя проводило активно: «Я слідувала за працею Олексі, раділа успіхам. Проб “Бояна” ми не опускали, а по кожній пробі співаки радо ставали до танку. Щороку театр Стадника приїжджав, ми були на кожній виставі, хоч і нелегко було»¹⁹. Коли чоловік занедужав, жінка перебрала частину його громадських обов’язків: «Кожний день був заповнений щоденним обов’язком, кожний день однаковий. Щодень поспіх! Читання, “Дністер”, хата, діти»²⁰. Це захоплювало чоловіків, зокрема Є. Олесницького: «Без ніякого плану, без ніякого розрахунку, без тіні флірту стає присутність Олесницького для мене добром шляхетним, бо додає певності у виповненні моїх обов’язків у “Дністрі”, в товариствах»²¹. Згодом його підтримка переросла в більше: «Сестри мої, Оля і Міся, бачили, що моя приязнь з Олесницьким перемінюється в якесь глибше почуття. Я не раз зверталась до них з запитаннях: “Судить, як маю інакше поступити?” Та на те вони не знали ніякої відповіді»²².

Шлюб Є. Олесницького, на думку О. Бобикевич, був нещасливий, а причиною цього вона вважала польське походження дружини: «Чи ж буду пригадувати і докоряти, що з полькою оженився. Я виджу однак, що він карається. Виджу однак, що й вона не щаслива... Вибору у нас між жінками не було. Майже всі жінки українців, були польки. Тії чужі нам були. Не лишень не було для нас помочи, а то й на готові імпрези не ходили. Вони мали свій світ: костел, польську хату, а

¹⁶ Черчович І. Емансипація жінок в інтерпретаціях національної еліти Галичини другої половини ХІХ – початку ХХ століть. *Українознавчий альманах* (Київ). 2013. Вип. 14. С. 87.

¹⁷ Жіноче діло (Львів). 1912. 30 червня.

¹⁸ Бобикевич О. Спогади з моїх років. «В своїй хаті своя правда...»: *Сторінки історії Стрия*. Стрий, 1992. С. 49.

¹⁹ Там само. С. 51.

²⁰ Там само. С. 54.

²¹ Там само.

²² Там само. С. 58.

чоловіки були їх орудієм». Порівнюючи образи О. Бобикевич і М. Олесницької, бачимо інший тип жінки, яка була тихою, закритою. На характер Марії вплинуло «відчуження» від сім'ї, втрата доньки: «Життя Олесницької дуже незavidне, дуже бідне. Що з її визначного становища? Що з сімох покоїв? Що з достатку? Одинок дитину стратила... Часом і п. Олесницька заходила, та я зауважила, що вона з якимось жалем дивиться на моє життя. Що мої діти гарні, здорові, що я, як мати, про щастя можу говорити. Що у мене є праця, що живу товариствами, музикою. Я відчувала її жаль: той, котрий одинокий до неї належить, шукає товариства мого»²³.

Прикладом того, що тогочасні чоловіки часто шукали жінку, з якою було би про що поговорити, є ставлення до жінок Івана Франка. У коло його симпатій потрапляли жінки, які намагалися себе реалізувати. Часто поет виступав для них у ролі вчителя-порадника, інколи виникали якісь почуття. І. Франко вселяв віру в їхні можливості. Климентина Попович згадувала: «Отже, це не сон, а дійсна правда – там стоїть голубим на білому, що я “поетка”! Сам великий авторитет, а не якийсь штукар на глум це каже»²⁴. Такі свідчення в спогадах жінок, які мали можливість спілкуватися з поетом, непоодинокі: так, Михайлина Рошкевич писала: «Франко все на мене налягав, щоб далі писала, і під таким напором написала я новелку й повезла ніби до оцінки»²⁵.

Об'єктом Франкових симпатій стала також Ольга Білінська, народна вчителька, тобто «жінка емансипована», однак стежки їхні розійшлися: «довели до граничного, неперехідного муру на розстайних дорогах»²⁶. Стандартний розвиток взаємин Франка з жінками – це шлях від порадиництва до захоплення, зазвичай із драматичним кінцем. «Франко при кожнім смутку і прикрості ішов до мене, – стверджувала К. Попович, – і був певний, що коли свою наболілу душу складе у мої дружні руки, я її ніжно та обережно утолю, облегчу і підйму вгору. Це і повинна я була робити і не переставати, ні на кого і ні на що не оглядаючись»²⁷. Та опісля Франко вже не почував потреби в тій дружбі; взаємини звелися до періодичних листів у літературних і громадських справах, але й ті з часом перестали надходити²⁸.

Кохання часто ставало об'єктом кримінальних хронік: подружні зради, вбивства через ревності, самогубства, сімейні драми й таке інше – це постійні сюжети щоденних хронік у пресі. Траплялися самогубства через сварки в сім'ї чи нещасливе кохання. «Вранці о годині восьмій Жузефа Ф. отравилась, приводом для такого розпачливого кроку були проблеми в коханні, як про це свідчить передсмертна записка»²⁹, – інформувала преса. Подібну згадку про самогубство через особисті взаємини знаходимо в «Ділі»: «28 н. ст. вересня отроїла ся жена купця, 21-літня Фелиція Манчаковска. Причиною самоубійства було зле пожитє домове

²³ Бобикевич О. Спогади з моїх років...

²⁴ Спогади про Івана Франка / упоряд. М. Гнатюк. Львів, 2011. С. 186.

²⁵ Там само. С. 177.

²⁶ Там само. С. 183.

²⁷ Там само. С. 191.

²⁸ Там само. С. 191–192.

²⁹ Gazeta Narodowa (Львів). 1883. Nr. 154. 10 lipca.

і безнастанні спори. Манчаковська мала вже від року любовні зносини з одним поручником. В понеділок прийшло між супругами до бурливої сцени, а потім... зажила Мончаковська отруї і сконала»³⁰.

Нерідкими були й повідомлення такого характеру: «В Перемишлі застрілив ся в ночі з 30 на 31 н. ст. жовтня за-для нещастної любови академик Володислав Антосевич родом з Дрогобича»³¹. В одній із новин після самогубства своєї коханки поручник А. «грозив кілька разів що помстить ся на чоловіці своєї любовниці. Дятого стерегли его товариш і коли він в середу вечером вбіг до склепу Манчаковського, щоби его застрілити, припали до него идучі з заду два офіцери та при помочи двох поліціантів відобрали єму оружє, звязали его і відвезли до військового шпиталю»³². Схожа історія про вбивство одного парубка іншим згадана на сторінках «Діла»: «Причиною убійства була зависть, бо оба любили ся в одній дівчині, котра була більше прихильна Петрикови, між тим як родичі єї стояли за Ласеником»³³. Інформували часописи і про сімейні драми: чоловік скоїв самогубство на могилі дружини після того, як застрелив її³⁴; мати в нетверезому стані побила сина до смерті³⁵.

Кохання відображене на сторінках приватної кореспонденції. У таких листах є ніжність, турбота, зацікавлення один одним, а водночас і плани на спільне майбутнє, сварки та очікування зустрічей. «Еще разь цілую тя щиро, – писав коханій Ігнатій Онишкевич, – бувай здорова, любко моя, пам'ятай на мене як я пам'ятаю на тебе, пиши до мене и будь весела»³⁶. Галина Савчук у спілкуванні з чоловіком не приховувала переживань: «Я тужу страшно за домом, за Тобою і дітьми, туга мене цілком забиває»³⁷. Особливо критично вона сприймала своє захворювання: «І що ти будеш робив з такою жінкою, я не була погана а тепер всьо стратила»³⁸.

Крізь призму приватного листування можна простежити драму стосунків між І. Франком та Уляною Кравченко. Знову ж таки цікавість у поета викликала жінка, яка вибрала шлях самореалізації. Після першої особистої зустрічі Франко змінив тон листування. «Видно, – стверджувала Уляна Кравченко, – що у своїх попередніх листах, як сам зазначив, покинув ролю учителя і почав ударяти в інші струни»³⁹. Справді, їхні листи на початку взаємин були наповнені піднесенням,

³⁰ Діло (Львів). 1891. 2 жовтня.

³¹ Там само. 2 листопада.

³² Там само. 2 жовтня.

³³ Там само. 4 листопада.

³⁴ Діло. 1885. 26 січня.

³⁵ Там само. 17 січня.

³⁶ ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Ф. 2. Спр. 436/п.104. Арк. 5 (Онишкевич Ігнатій. Чернетки праць, листування та інші матеріали).

³⁷ Там само. Ф. 11. Спр. 27. Арк. 1 (Савчук Галина Олександрівна. Листи до мужа).

³⁸ Там само. Арк. 1.

³⁹ Інститут літератури ім. Т. Шевченка НАН України. Відділ рукописних фондів і текстології. Ф. 3 (Франко Іван). Спр. 1583. Арк. 14 (Примітки до п'яти листів І. Франка до Уляни Кравченко).

щастям, написані як до нареченої, радісні, гарні, як сама поезія⁴⁰. Подальше обговорення спільних планів на життя, а також присутність третіх сторін у їхніх взаєминах призвела до пригнічення обох. «Повстають дисонанси. Хвилина зневіри, але ні, він, Мирон, не “Дон Жуан”, ні цей, до котрого сказати можна: “Баламуте сього світа, баламутиш мої літа”. Він щирий, та такий безпорадний; справжній бідний поет. Нічого не скриває... У нього клопоти матеріальні... Я Його зрозуміла і оправдала»⁴¹, – ця сповідь Уляни Кравченко демонструє вже сформовану прив’язаність до поета.

Процеси жіночої емансипації нерідко були пов’язані з національними дискурсами. Формується новий образ жінок, які «крім справ свого тїсного кружка інтересують ся ще й всім тим, що обходить кожного розумного чоловіка..., є жінки, які чують в собі охоту й силу працювати на рівні з муштинами над відродженням свого народа»⁴². Освічена жінка мала використовувати свої знання та вміння на практиці. Тоді вона поставала перед вибором: більш консервативним – стати обабіч чоловіка і надавати йому підтримку, чи більш модерним – вибудувати власний шлях «на благо свого народа». Хоча ставлення до емансипованих жінок було неоднозначним, публічні діячі того часу все ж шукали таких жінок, які могли стати для них хорошими співрозмовницями.

Друзі та співробітники. Значну роль у формуванні картини світу відігравали товариські та професійні середовища. Джерела XIX ст. свідчать, що для діячів національних рухів часто критерієм оцінювання знайомих ставали національні дискурси. Однак вони, звісно, не вичерпували всіх взаємин, зокрема у професійних середовищах, де важливою була фаховість працівника і його вміння збудувати коректні та ввічливі стосунки з підлеглими, колегами, керівниками. Також цінувались справжні людські емоції, які ставали основою для дружби. Проаналізуємо тогочасні оцінні судження з цієї теми, подані в таблиці:⁴³

Вторинне кодування	Первинне кодування	Текстові секвенції
Дружба в навчальних закладах	Перша дружба ґрунтувалась на взаємній симпатії і спільних поглядах на світ	«Не знаю чому, але оба ми від першої зустрічі, по вступнім іспиті до гімназії, знайшли спільну мову й залишилися впродовж вісьмох літ добрими товаришами й приятелями. Яричевський мешкав у бурсі, не було такої днини, щоби я не забіг до нього хоч на хвилину» ⁴³ .

⁴⁰ Там само. Арк. 15.

⁴¹ Там само. Арк. 19.

⁴² Жіноче діло. 1912. 30 червня.

⁴³ Лепкий Б. Казка мого життя. С. 60–61.

	Успіхи в навчанні не впливали на дружні взаємини	«Тоді я дуже заприятелював з моїм однолітцем Миколою Тиблем. Це був дуже спокійний, чемний і насправді добре вихований хлопець. Зовсім не колідувало, що “Микольцьо” був найліпшим учнем і хлопцем у класі, а рівночасно був сердешним товаришем такого неука, як я» ⁴⁴ .
	Любов до народних звичаїв і малої батьківщини об’єднувала	«З Гургулою... єднало нас велике привязання до родини й до рідного села, до всього, що своє аж до народньої пісні включно (Він гарно співав). На ті теми балакали ми й не могли набалакатися» ⁴⁵ .
	Шкільна дружба рідко зберігалася на все життя	«А потім обставини для мене склалися так, що по першому півроці в V класі перейшов до Коломиї, де тоді саме створено вищі класи, і ми з Франком розсталися тоді не лише як товариші того самого класу, але і як товариші однієї “станції” (квартири), а протягом одного року і товариші одного ліжка (банбетлю)» ⁴⁶ .
Професійне середовище	Відносини в колективі залежали від керівника	«В учительському зборі були доволі щирі взаємини, які умів держати директор Солтикевич і всі жили приязно з собою, лише проф. Чарковський держався більше збоку» ⁴⁷ .
	Серед колег шукали приклади для наслідування	«Від нього переняв я спосіб навчання, дбаючи про приступний, ясний виклад предмету і до замилованя в нім. Крім того вимагав я строго точного знання і сповнюваня обов’язків, добирав за прикладом мого учителя всяких можливих педагогічних способів, щоби наклонити учеників до досягнення відповідного поступу... вважаючи головною задачею учителя, що має не тільки класифікувати, але й навчати та виховувати» ⁴⁸ . «...найбільше заприятелював тоді я з Левком Ганкевичем. Він... був другим, що уgruntував у мені соціалістичну переконання. Він і впровадив мене у практичну соціальну роботу» ⁴⁹ .

⁴⁴ Шухевич С. Моє життя. Спогади: Видання української видавничої спілки. Лондон, 1991. С. 63.

⁴⁵ Лепкий Б. Казка мого життя. С. 60–61.

⁴⁶ Спогади про Івана Франка. С. 191–192. С. 74–75.

⁴⁷ Барвінський О. Спомини з мого життя / упоряд.: А. Шацька, О. Федорук. Київ, 2004. Т. 1. С. 124–125.

⁴⁸ Там само. С. 126–127.

⁴⁹ Чернецький А. Спомини з мого життя. С. 31.

	Професійні вміння чи недбальство підлягали оцінним судженням	«Кирило Грабович не знав языка як слідує і проте не мав найменшого привязаня до свого предмету, тож не міг відповідно вчити, а навіть недбало поступав, бо опускав години і без відомости директора випускав до дому. На сій нетактовности вилапав его директор». «Олександр Борковскій, – сей знаний наш патріот рускій, щира душа, в слідуючім році заступник директора, вчив лиш клясичної фільології по більшій часті» ⁵⁰ .
Громадський протіп	Національні рухи диктували вимоги до поведінки інтелігентів	«Ромуальд Перфецький вчив языка польського в висших клясах і фільології по більшій часті в низшій гімназії, бо мав до сих предметів кваліфікацію. Проте що Перфецький учив языка польського дуже не на руку було польській суспільности. Русин з повного переконання не міг так річ повести підчас викладу, щоби пориви патріотичні польські не тільки поперти але їх еще дальше повести. Задля сего Перфецький мав і має по сій причині багато прикростей» ⁵¹ .
	Спільні національно-політичні погляди об'єднували в житті	«було трьох визначних людей, які національною свідомістю, характером і громадянською діяльністю визначалися вже перед моїм приходом до Стрия, і які відтак трудилися разом зі мною на ріжнородних ділянках та з якими і їх родинами в'язали мене й мою жінку дуже тісні та приязні взаємини» ⁵² . «Тоді я пізнав сина д-ра Андрія Чайківського, Богдана... Від того часу ми щиро здружилися. В домі д-ра Чайківського, старого бережанського діяча і письменника, завершилась теж і моя національна свідомість. З моїх товаришем Богданом ... ставили ми потім перші кроки нашої громадської праці» ⁵³ .

⁵⁰ ЛННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Ф. 41 (Грушкевичі). Спр. 6/п. Арк. 72–73. (Біографія Теофіля Грушкевича).

⁵¹ Там само. Арк. 73. Докладніше див.: Аркуша О. Повсякденне життя українського інтелігента у Львові кінця XIX – початку XX століття (за матеріалами фонду родини Грушкевичів). *Lwów: miasto – społeczeństwo – kultura. Studia z dziejów miasta* / red. nauk. K. Karolczak i Ł. T. Sroka. Kraków: Wyd-wo naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2014. Т. IX: *Życie codzienne miasta*. S. 210–243.

⁵² Олесницький Є. Сторінки з мого життя / упоряд: М. Мудрий, Б. Савчик. Львів, 2011. С. 272.

⁵³ Чернецький А. Спомини з мого життя. С. 17.

	Національні погляди спричиняли конфлікти у професійних середовищах	«Вайгель за часів коли заступав місце директора Борковського відзначався ся великим ворогованєм супротив Русинів тим що мав писати фальшиві доноси на учителів Русинів, тоже і на мене, і на передовсім на заступника директора Борковського, з котрим разом убігали ся о посаду директора в Коломий... Вайгель мав дописувати до польських газет, в котрих в дописах писав клевети на Борковського і учителів Русинів» ⁵⁴ .
	У політичній боротьбі використовували брудні методи	«Він признався мені одверто, що дав приказ Галецькому мене тоді повалити, одначе зробив це на горячу просьбу Барвінського, що представив мене перед ним страшним чоловіком... А втім знаю Бадені як великого брехуна, тому тяжко мені повірити, щоб те що він на своє оправдання говорив, було правдою» ⁵⁵ .

Гама емоцій супроводжувала згадки про гімназійну дружбу: приязність, симпатія, самоіронія. На ці роки часто припадала перша серйозна спроба побудови дружніх взаємин. Передумовою дружби ставали спільні зацікавлення, схожість поглядів та зв'язок із рідною землею. У робочому середовищі співробітники постійно перебували в контакті один з одним – і саме це викликало в них емоції різного характеру. Спілкування, відповідно, теж складалося по-різному: від прихильного до критично негативного. Так, В. Рудницький згадував, що його батько, працюючи нотаріусом, ставився до співробітників приязно, але вимагав сумлінного виконання обов'язків. На свята вони були першими запрошеними в їхньому домі⁵⁶. О. Барвінський позитивно оцінював взаємини в педагогічному колективі, вважаючи це заслугою передусім директора. На робочому місці важливою залишалася ефективність працівника.

Аналізуючи таблицю, звертаємо увагу, що в громадському просторі траплялись національно-політичні суперечки. Ступінь їхньої напруги залежав від втягнення людини в політику; в активістів зазвичай виникали суперечки з людьми інших політичних поглядів. Чи не найсильнішою емоцією є образа на людину. Так, слова Є. Олесницького, які описують його взаємини з К. Бадені, слугують прикладом, наскільки довготривалою може бути внутрішня образа, її відчитуємо у спогадах, написаних за два десятиліття.

Оцінні характеристики мемуаристів про своїх колег допомагають зрозуміти, з ким вони спілкувалися тісніше, а від кого трималися осторонь. Опис з обмеженим емоційним забарвленням часто свідчив про віддаленість людей. Тоді згадки

⁵⁴ ЛІННБ України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Ф. 41. Спр. 6/п. Арк. 75–76.

⁵⁵ Олесницький Є. Сторінки з мого життя. С. 310.

⁵⁶ Бережанщина у спогадах емігрантів / упоряд.: Б. Мельничук, І. Семенець, Н. Волинець. Тернопіль, 1993.

зводились до звичайних буденних практик. Характеристика найближчих товаришів містить велику емоційну складову. Ілюстрацією можуть слугувати слова Є. Олесницького: «такий був це приятель, і то не лиш в цій одній справі, а й у багатьох інших, особливо нещасливих, які обильно сипалися на мене в моїм родиннім житті»⁵⁷. Згадуючи про товариша, мемуарист не властиво для себе став більш відкритим і щодо особистого життя.

Приятельські взаємини, готовність людини впустити іншого у своє життя залежали від особистого досвіду. Наприклад, відкритість Івана Франка з юнацьких років згодом минула, за його поясненням, «бо надто багато я зазнав лиха від чужих, а ще більше від своїх»⁵⁸. Тому часто в спогадах людей, які були з ним знайомі в дорослому віці, він змальований як замкнений чоловік, що яскраво контрастує зі спогадами шкільних товаришів. Володимир Охримович згадував, що Франко не любив бувати в «товаристві», не ходив на товариські сходи, вечорниці, бали, концерти, нерано заводив нові знайомства, був замкнений і не любив звірюватись, ані що-небудь говорити про себе. Хоча тих людей, з якими спілкувався ближче, радо приймав удома⁵⁹.

Листування між товаришами є також важливим джерелом для вивчення світу емоцій. Аналізуючи звернення в листуванні між О. Барвінським і П. Кулішем, звертаємо увагу, що вони з роками видозмінюються. Так, у 1869 р. П. Куліш починав листи звертанням «шановний добродію»⁶⁰, «шановний земляче», у 1871 р. читаємо «друзе Александре»⁶¹, а в 1873 р. бачимо більш приязне звернення «друзе мій любий Олександр»⁶². Зміст листів розкриває характер взаємин між двома діями, а трансформація звернень свідчить про зближення між ними. Контакти спочатку ґрунтувались на спільних справах, а пізніше в листах з'явилися описи буденних ситуацій. Прикладом може бути розповідь таємниці П. Куліша про Подолинського⁶³ чи розмови про їхні міжсімейні взаємини⁶⁴.

У листуванні О. Барвінського з М. Лисенком, хоч і не було дружніх звертань, загальний зміст листів і манера спілкування засвідчували приятельські взаємини, засновані на спільній праці. Порівняно з П. Кулішем, вони були тіснішими, що можна, до прикладу, відчитати у проханні вибачити за несвоєчасність відповіді. «Вибачте мені таку незвичайність, – писав М. Лисенко, – що на Вашого листа з політтям я й досі не одкликнувся»⁶⁵. Натомість у П. Куліша читаємо таку заувагу: «Вибачайте, що так недбало до Вас пишу. Ніколи! Опріч писання є важливіші справи, що забирають багато часу»⁶⁶.

⁵⁷ Олесницький Є. Сторінки з мого життя. С. 273.

⁵⁸ Спогади про Івана Франка. С. 188.

⁵⁹ Там само. С. 121.

⁶⁰ Барвінський О. Спомини з мого життя. С. 139.

⁶¹ Там само. С. 164.

⁶² Там само. С. 166.

⁶³ Там само. С. 164.

⁶⁴ Там само. С. 191.

⁶⁵ Там само. С. 138.

⁶⁶ Там само. С. 159.

Цікавою сторінкою у дружніх взаєминах є звернення за протекцією, які не належали до рідкісних. У родинній кореспонденції збереглося звертання до О. Барвінського про допомогу у складанні іспиту: «приїхав за протекцією до Татунця за Волинською, нареченою Юрка. Она здає матуру в мужській семінарії в суботу, отже просив щоби Татунцьо вставив си за нею»⁶⁷. Подібні прохання часто стосувались місця праці: «можеби Ти дорогий Титу був так ласкав попросити кого..., щоби бодай на рік лишили в Лавочнім, щоби хоч троха діти до сили прийшли»⁶⁸. Або ж таке прохання: «Був у нас пан Геців..., і хотів просити, чи би Татунцьо не міг своїм впливом зробити в радї шкільній того, щоби заступник дир. в Стрию був іменований директором в Тернополи, а его щоби заіменували директором в Стрию»⁶⁹.

Поховання. Уявлення про життя після смерті. На сторінках мемуарів можна знайти й згадки про смерть близьких людей. У таких розповідях віднаходимо гіркоту, біль і розпач у словах. Смерть рідної людини є чимось надто особистим і сокровеним. Є. Олесницький у спогадах майже не писав про смерть своєї доньки, не бажаючи ділитися болем з іншими. Натомість О. Барвінський, навпаки, згадав про смерть батьків і братів, пишучи, що «відради серед тих родинних нещасть, котрі так часто на мене спадали, глядів я в безнастанній праці шкільній і письменській, а скільки ще старчило часу, обертав его на прилюдну діяльність для розбудження народного життя»⁷⁰. Смерть батька відверто описав у спогадах о. Филимон Тарнавський: «Тато нас поблагословив, поцілував і дав кожному з нас галузку винограду й кавальчик цукру; сльози почали йому дуже плисти з очей і бабуня забрала нас з тієї кімнати. То була наша остання гостина в татовій кімнаті, де він лежав важко хворий»⁷¹.

Емоційно навантажені згадки про смерть рідної дитини у спогадах Осипи Бобикевич: «Я тоді мала 24 роки. Нині, як оте пишу, я вже старушка, а той спомин такий для мене свіжий, такий тяжкий. І нині маю перед очима, як моя мама і брат Остап заходились, як укладали мертвого!... Олекса, бачачи мою розпуку, упіснув: “Не піддавайся, бо і другу дитину може Господь собі забрати!”»⁷². З цього опису видно, що авторка ніби заново проживала ті страшні події, тож не дивно, що чимало мемуаристів не могли спромогтись на деталізацію своїх переживань унаслідок втрат. Передчасна смерть чоловіка ставила О. Бобикевич у нову життєву ситуацію: «Я ще й добре не здавала собі справи, що я властиво стою на дорозі нового життя, нових обов’язків». Авторка описала поховальну процесію: «Похорон був величавий.

⁶⁷ ЛННБ України ім. В. Стефаника. Ф. 11. Спр. 22. Арк. 33 (Барвінська Галина Олександрівна. Листи до матері Євгенії Барвінської).

⁶⁸ Там само. Ф. 93 (Реваковичі). Спр. 22. Арк. 11 (Листи Реваковичів І. та А. до Реваковича Тита).

⁶⁹ ЛННБ України ім. В. Стефаника. Ф. 11. Спр. 18. Арк. 57 (Барвінська Галина Олександрівна. Листи до батька).

⁷⁰ Барвінський О. Спомини з мого життя. С. 310.

⁷¹ Тарнавський Ф. Спогади: Родинна хроніка Тарнавських як причинок до історії церковних, священицьких, побутових, економічних і політичних відносин у Галичині в другій половині XIX сторіччя і в першій декаді XX сторіччя. Торонто, 1981. С. 17.

⁷² Бобикевич О. Спогади з моїх років. С. 49.

З'їхалось з близьких і дальших сторін багато знайомих, товаришів, рідні. Похорон, яким зайнявся брат мій Остап... відбувся 10 грудня»⁷³.

Свідченням того, що згадка про смерть близької людини закарбовується в пам'ять навечно і викликає найсильніші емоції, є розповідь Мілени Рудницької про смерть батька: «Для мене це була неймовірна, зовсім незрозуміла катастрофа, якої ні розумом збагнути, ні чуттям сприйняти не можна. Довгі місяці я була в найглибшому смутку й жалобі. Плакала кожної ночі, аж подушка була мокра від сліз... 50 років, що оце минають від його смерті, не загоїли рани»⁷⁴. Фраза в спогадах «...потім похорон. Нічого не пам'ятаю, тільки що було багато людсь, великий мороз і сніг по коліна»⁷⁵ свідчить про великий емоційний стрес, який переживала авторка.

У провінційному містечку поняття «особистого» певною мірою було знівельованим: на сторінках локальної періодики згадки про смерті були звичним явищем. Тогочасна місцева преса публікувала відомості про те, хто і з якої причини помер, що вводило такі новини в коло щоденних. Часто відомості про смерть подавали нарівні з цікавими оповідками, вони могли мати кримінальний чи екстраординарний характер, як-от інформація про загибель хлопчини на колії⁷⁶ чи самогубство семінаристк⁷⁷. Та здебільшого згадки про смерть не містили в собі нічого незвичайного: «Померли: Мальвіна з Сртумінських Барвіньска вдова по бл. п. сьвященнику Іполіті упокоїла ся дня 5. с. м. в 69 році жита в домі своїх свояків Паньства Породків в Коломій»⁷⁸, «Любов з Кобринських Майковска вдова по сьвященнику, упокоїла ся дня 20. с. м. в 69. р. життя»⁷⁹.

Довшими сюжетами описували похорони відомих осіб. Так, ціла стаття була присвячена смерті др. Євгена Косевича: «Коломия і ціла Колмийщина ражена нині дуже сумною і жалібною вісттю: Др. Євген Косевич, що перед місяцем прийшов сюди як адвокат, з найідейнішими намірами працювати... для добра свого народу, помер нині рано о 9. год. в тут. Загальнім шпитали, куди перевезено єго перед трома днями для переведення операції із-за запалення сліпої кишки»⁸⁰. Не залишилася без уваги в локальній пресі смерть маршалка Адама Голуховського: «вчера вечером о 8. Годині помер нагло у власнім мешканю у Львові при ул. Сикстускій на удар серця»⁸¹ та була додана автобіографічна довідка.

Не лише факт смерті, а й поховальна процесія були описані у випадку смерті «січовика, діяльного члена всіх місцевих товариств, автора популярних січових пісень» Осипа Довганюка: «похорон відбув ся в суботу при численній участі громадян з Сопова, як і других поблиьких громад. Коло хати помершого виголосив

⁷³ Бобикевич О. Спогади з моїх років. С. 54.

⁷⁴ Там само. С. 65.

⁷⁵ Там само.

⁷⁶ Коломийське слово (Коломия). 1914. Ч. 3. 29 січня.

⁷⁷ Там само. Ч. 23. 25 червня.

⁷⁸ Там само. Ч. 13. 9 цвітня.

⁷⁹ Там само. Ч. 11. 26 марта.

⁸⁰ Там само. Ч. 25. 16 липня.

⁸¹ Там само. Ч. 14. 16 цвітня.

дуже гарну промову о М. Романовський»⁸². Замітки про похорони січових стрільців завершувалися гаслом «Честь памяти патріота!»⁸³. Таке спрямування свідчить не лише про те, що людей цікавили реалії, які відбувалися в щоденних практиках, а й про публічність особистого життя в провінційному містечку. Людям важко сховатись від очей інших, вони перебувають під постійним наглядом одне одного, і поняття «особистого» певною мірою нівелюється.

З XIX ст. похорони відомих осіб вийшли за межі «домашнього» обряду й набули рис політичної демонстрації. Похоронні процесії почали використовувати для формування національного простору. Можна говорити про творення культурної, колективної пам'яті, яка мала за мету цілком раціональне призначення – створювати національний настрій і пробуджувати емоції, які зайвий раз акцентували національну ідентичність. Заради цього проводили церемонії, паради, масові зібрання та споруджували нові будівлі, де мали бути розміщені нові ритуальні простори. На думку М. Мудрого, ідея національності отримувала новий додатковий простір для розвитку, проникаючи в ті сфери, якими ще донедавна володіла лише Церква⁸⁴.

На сторінках газет знаходимо підтвердження тому, що похорони ставали частиною національних ритуальних обрядів. Так, газета «Слово» писала, що могила одного з лідерів галицьких русофілів Якова Шведзицького не стане символом смерті, а постійно нагадуватиме про початок відродження галицько-руського народу, забезпечуватиме зв'язок між поколіннями місцевих патріотів⁸⁵. Повідомлення про похоронні процесії бачимо і в газеті «Діло»: «Похорони Оттона Гавзнера відбудуться в неділю о 3-тій годині з полудня і заповідаються дуже величаво. Від вчора вивішено чорні хоругви на ратуші і соймі краєвим, а підчас походу похоронного будуть на улицах запалені ліхтарні газові. Отто Гавзнер був почитним горожанином міст Львова, Бродів, Дрогобича, Самбора, Станіславова і Жовкви. Недуга, на котру помер Гавзнер, була роздуте легких і хіба серця⁸⁶». Прикладом націоналізації похорону може слугувати перепоховання Маркіяна Шашкевича. О. Барвінський у спогадах навів детальний опис цієї процесії, яка була приурочена до п'ятдесятилітніх роковин смерті М. Шашкевича⁸⁷. Промова Кирила Устияновича була наповнена епітетами та метафорами: «Не будь Маркіяна – не було б з нас нині русинів»⁸⁸.

Незважаючи на спроби політизації смерті, вона за своєю суттю залишалась явищем аполітичним. Думка про неї змушувала людей переоцінювати власне життя, життєві цінності, уявляти потойбічний світ, що давало надію на життя після смерті.

⁸² Коломийське слово (Коломия). 1914. Ч. 11. 26 марта.

⁸³ Там само.

⁸⁴ Мудрий М. Похорони та могили: з історії творення у Львові українського національного простору в другій половині XIX – на початку XX століття. *Lwów: miasto – społeczeństwo – kultura. Studia z dziejów miasta / red. nauk. K. Karolczak i Ł. T. Sroka.* Kraków: Wyd-wo naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2014. Т. IX: *Życie codzienne miasta*. S. 145.

⁸⁵ Слово (Львів). 1886. Н-р 18. 12 февраля.

⁸⁶ Діло. 1890. Ч. 37. 16 лютого.

⁸⁷ Барвінський О. Спомини з мого життя. С. 741.

⁸⁸ Там само. С. 751.

Як зазначала М. Рудницька⁸⁹, пересуди, забобони й віра в надприродні явища грали в тодішні часи велику роль. Спираючись на її спогади, можемо відтворити, як люди в той час уявляли «пекло» і «небо», що були точками продовження життя. М. Рудницька описала історію про смерть сестрички, яка прожила всього кілька днів. В її уявленні дитина опинилася в Божій господі, яка виглядала як приваблива ренесансна каплиця. Емоції, які відчула М. Рудницька, побачивши цю картинку у ві сні, були близькими до блаженства: «Передати словами те божественне щастя, що я його там зазнала – річ неможлива. Я нічого більше не можу про це сказати, тільки те одне, що це не було щастя з цього світу і що всяка поцейбічна, земна радість є тільки слабим рефлексом того»⁹⁰.

На противагу відчуттю безкінечного щастя на небі приходило почуття страху, яке викликали згадки про пекло – уособлення всього злого, де панують чорти. Образ нечисті в уявленнях людини змальовує М. Рудницька: «Це були злобні дідьки чи чортиська, як їх змальовують наші народні казки: хвостаті, з кінськими копитами, з ріжками на голові, така “нечиста сила”, що робить людям пакості і шкоду, непокоїть їх і страшить... Я лежала непорушно, задерев’яніла з жаху⁹¹». Дорога «до щастя» чи «до страху» залежала від того, як людина пройшла земний шлях. «Чи відчиниться воно передо мною навстіж в годину смерті? Чи може, гасатимуть тоді довкола мене чорти?»⁹², – розмірковувала М. Рудницька.

Отже, досліджуючи образи світу в уявленнях мешканців містечок Галичини, потрібно враховувати їхню емоційну складову, адже саме до емоцій апелювали лідери суспільних рухів. Джерелом для дослідження світу емоцій слугує мемуаристика. Шукаючи емоції серед слів, бачимо їх між рядками простих оповідок про дитинство, школу, роботу, сім’ю. Відчути, як автор переживав ту чи ту подію, допомагають використані епітети, порівняння, смислове наповнення тощо. Звісно, більшість мемуаристів не до кінця відкривали свій світ, оминаючи надто особисті теми й почуття. Однак множинність приватних досвідів дає змогу скласти загальне розуміння того, чим жили, у що вірили, чому раділи, чого боялися і про що мріяли галицькі міщани XIX ст. Кожне провінційне містечко Галичини творило мікросвіт, у якому зростали майбутні таланти – політики, підприємці, письменники, вчені і митці. Не випадково чимало українських інтелігентів того часу, отримавши освіту у Львові чи Відні, обирали місцем проживання східногалицьку провінцію.

REFERENCES

Arkusha, O. (2014). Povsiakdenne zhyttia ukrainskoho intelihenta u Lvovi kintsia XIX – pochatku XX stolittia (za materialamy fondu rodyny Hrushkevychiv). In K. Karolczak & Ł. T. Sroka (Ed.), *Lwów: miasto – społeczeństwo – kultura. Studia z*

⁸⁹ Мілена Рудницька. Статті, листи, документи / упоряд. М. Дядюк. Львів, 1998. С. 66.

⁹⁰ Там само. С. 70.

⁹¹ Там само. С. 67.

⁹² Там само. С. 70.

dziejów miasta (Vol. 9, pp. 210–243). Kraków: Wydawnictwo naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego [in Ukrainian].

Barvinskyi, O. (2004). *Spomyny z moho zhyttia* (A. Shatska & O. Fedoruk, Ed.). (Vol. 1). Kyiv [in Ukrainian].

Bobykevych, O. (1992). Spohady z moikh rokiv. In «*V svoii khati svoia pravda...*»: *Storinky istorii Stryia* (p. 43). Stryi [in Ukrainian].

Cherchovych, I. (2013). Emansypatsiia zhynok v interpretatsiiakh natsionalnoi elity Halychyny druhoi polovyny XIX – pochatku XX stolit. *Ukrainoznavchyi almanakh*, 14, 86–90 [in Ukrainian].

Chernetskyi, A. (2001). *Spomyny z moho zhyttia*. Kyiv [in Ukrainian].

Diadiuk, M. (Ed.). (1998). *Milena Rudnytska. Statti, lysty, dokumenty*. Lviv [in Ukrainian].

Dilo (Lviv). (1885, Sichen 17) [in Ukrainian].

Dilo (Lviv). (1885, Sichen 26) [in Ukrainian].

Dilo (Lviv). (1890, Liutyi 16), 37 [in Ukrainian].

Dilo (Lviv). (1891, Lystopad 2) [in Ukrainian].

Dilo (Lviv). (1891, Lystopad 4) [in Ukrainian].

Dilo (Lviv). (1891, Zhovten 2) [in Ukrainian].

Gazeta Narodowa (Lviv). (1883, Lipiec 10), 154 [in Polish].

Hnatiuk, M. (Ed.). (2011). *Spohady pro Ivana Franka*. Lviv [in Ukrainian].

Kolomyiske slovo (Kolomyia). (1914, Berezen 26), 11 [in Ukrainian].

Kolomyiske slovo (Kolomyia). (1914, Cherven 25), 23 [in Ukrainian].

Kolomyiske slovo (Kolomyia). (1914, Kviten 16), 14 [in Ukrainian].

Kolomyiske slovo (Kolomyia). (1914, Kviten 19), 13 [in Ukrainian].

Kolomyiske slovo (Kolomyia). (1914, Lypen 16), 25 [in Ukrainian].

Kolomyiske slovo (Kolomyia). (1914, Sichen 29), 3 [in Ukrainian].

Lepkyi, B. (1967). *Kazka moho zhyttia*. New York [in Ukrainian].

Lev, V. (Comp.). (1970). *Berezhanska zemlia. Istorychno-memuarnyi zbirnyk* (Vol. 2) New York; Paris; Sydney; Toronto [in Ukrainian].

Melnychuk, B., Semenets, I., & Volynets, N. (Ed.). (1993). *Berezhanshchyna u spohadakh emihrantiv*. Ternopil [in Ukrainian].

Mudryi, M. (2014). Pokhorony ta mohyly: z istorii tvorennia u Lvovi ukrainskoho natsionalnogo prostoru v druhii polovyny XIX – na pochatku XX stolittia. In K. Karolczak & Ł. T. Sroka (Ed.), *Lwów: miasto – społeczeństwo – kultura. Studia z dziejów miasta* (Vol. 9, pp. 144–156). Krakow: Wydawnictwo naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego [in Ukrainian].

Olesnyskyi, Ye. (2011). *Storinky z moho zhyttia* (M. Mudryi, B. Savchuk, Comps.). Lviv: Medytsyna i pravo [in Ukrainian].

Shukhevych, S. (1991). *Moie zhyttia. Spohady*. London: Vydannia ukrainskoi vydavnychoi spilky [in Ukrainian].

Slovo (Lviv). (1886, Liutyi 12), 18 [in Ukrainian].

Tarnavskyi, F. (1981). *Spohady: Rodynnia khronika Tarnavskykh yak prychnyn do istorii tserkovnykh, sviashchenytskykh, pobutovykh, ekonomichnykh i politychnykh vidnosyn u Halychyni v druhii polovyny XIX storichchia i v pershii dekadii XX storichchia*. Toronto [in Ukrainian].

Zhinoche dilo (Lviv). (1912, Cherven 30) [in Ukrainian].

Yuliia SAPATSINSKA

PhD Student

Mykhailo Hrushevskiyi Department of Modern History of Ukraine

Ivan Franko National University of Lviv

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9469-6234>

e-mail: sapajulia93@gmail.com

DOI: 10.33402/up.2020-13-187-204

THE WORLD OF EMOTIONS OF THE INHABITANTS OF THE TOWNS OF HALYCHYNA IN THE SECOND HALF OF THE 19TH AND EARLY 20TH CENTURIES

According to memoirs of the second half of the 19 - early 20th centuries, the practices of experiencing the various emotions by the inhabitants of Halychyna cities and their reflection in historical sources were analyzed. Among them, the study contains letters and memoirs of O. Barvynskyi, T. Revakovich, I. Onyshkevych, E. Olesnytskyi, I. Franko, T. Hrushkevych, B. Lepkyi, M. Rudnytska and others. According to memories, the author concludes that memoirs of the time, written mostly by men, rather sparingly describe the sensory area of life, not paying attention to the emotions that accompanied them during certain events. The study highlights typical plots that few people managed to pass unemotionally. In order to single out emotional plot lines, as many memories as possible were covered and analyzed. Such plots are separation from relatives and parents, friendly and conflicting relationships, loss of loved ones, success or trouble in the professional sphere, family relationships. Analyzing the content of correspondence, special attention is paid to gender issues, since in these sources, the greatest importance is given to love and feelings: the letters of famous writers or politicians contain plenty of emotional senses, which allows us to see a completely different personality, not the public image that others are accustomed to seeing. However, the history of emotions of the Halychyna intelligentsia of the second half of the 19 – early 20th centuries contains a subjective dimension it is also closely related to the ordinary moments of biography and social relations. This can be seen especially clearly in the examples of interethnic conflicts. Attention is drawn to the fact that the author's experience of certain events is reflected by using epithets, comparisons, and semantic content of words. The author elucidated that the study of the history of Halychyna families through the prism of emotions allows us to slightly deviate from the common understanding of the then gender distribution of roles, as well as a person's ideas about death and life after death.

Keywords: Halychyna in the 19th century, history of emotions, intelligentsia of the 19th century, gender relationships.